

նաեւ զեղբորն անսպոր յարմար նկարագրութեան, Հեմ — «Պեմնդուա բերք», (եւ այս Պեմնդուան քարաբերք մըն է որ Աղևու գետին ափին վրայ կ'երևայ))), — Հազիւ թէ տարակոյտի տեղի թորակն քարաբերք գրեթե նկատմամբ: Պիմոնիա (πιμωνια) Միհրապատի Պնտական թաւառուութեան յառաջապահ աեղբորն մին էր, եւ մի էր քաղաքաց խմիք մը (որուն մէջն են Լաւոսիկիտ, Գազիւրա, Վարբիա, եւն), որոնք իրաւունք ստացած էին պրնակաբաններ կտրել միտան տրպերով, յայնանպէս նայն ինքն Միհրապատայ հրամանաւ, բայց ամէն զիպաց մէջ քաղաքին անունն ալ կրելով)), որամահատութիւնը կը գաղթի Միհրապատեան շրջանին ետք: Ստրարնի օրով Պիմոնիա աւերակ էր՝ ինչպէս նաեւ Վարբիա: (էջ 562), Սակայն նոյնը վերադին կ'երևայ իբր ժՈ զարուն՝ եկեղեցական ցանկերուն մէջ, ուր զինքը միացած կը գտնենք Իրոյոյտի Հեմ՝ մէկ եպիսկոպոսի մ'իրաւասութեան ներքեւ: Յաճկական շրջանին կրկին կը սոյն քարանձաւ, երբ Օսմանեան զօրութիւնը աստիճանաբար՝ բայց կամայ կամայ սկսաւ ասարձաբլ հիւսիս-արեւելեան Փարուն՝ Սարի վրայ, Օսմանիկի անհրաժեշտաբար պետք էր որ մեծ կարեւորութիւն ունեցող զիք մ'ըլլար. եւ այս իրողութեան իրական պայցոյցը տակաւին կեցան է՝ գեղեցիկ կամարը մը 15 կամարով, 228 մետր երկայն, որուն վրայէն գետէն կ'անցնի ձամբան. (Պակ.) Այս կամարը շինած է Տաւանօրէն Բայազիտ Բ սուլթանը՝ եւ աստիճանանիջ մըն է Փարուն Ատիյ վրայ Օսմանեան տշխարհակալութեան Հաստատման: ԺԷ գարուն քաղաքը տակաւին իջեւանատեղի մըն էր աւեւարական այն մեծ պտղատային որ Կ. Պօլսէն կարին ու Պարսկաստան կ'երթար, որ ձամբան սակայն այսօր ինչպէս է:

1 Էջ 626 հրո. Բով քաղաքի. զոր յուսով բերած է Թոմոնի Պոմ. Էջ. էջ 328. յոյն՝ τὸ φερόριον τῆν Πημόχισσαν (πέτρα δὲ ἡ Πημόχισσα παρὰ τὸ χεῖλος κοίμηγι τοῦ Ἄλως ποταμοῦ).

2 W. Wroth, Brit. Mus. Catalogue of Pontos etc. p. XIII.

3 Յեւ Notitia III, ed. Parthey-Pinder.
4 Հմտ. Թեոփոք, Էջ 399: Օսմանիկի կոչմանը որ շատ հաճելի է, ստացի անձ մըն է, յայտնեց ինչի թէ այն արձանագրութիւնն՝ որ կանգնուած է քարանային դիմացը՝ կամարազիւնն մտ՝ կը յիշատակէ կամարին շինութիւնը եւ անոր շինող կանուանէ Բայազիտ սուլթանը. եւ իւր սուան թուականը կը ցուցնէ թէ յինչև սուլթանն է Բայազիտ Բ, ո՛ր թէ Բայազիտ Ա՝ ինչպէս երբեմն կը նշանակուի: Գժաբուտաբար մտքես լանցաւ այս արձանագրութեան մէկ նմանագրանքը հանել. բայց ամէն Տաւանակամարիւնը վերջին թուականին նպատակօր են:

5 Յազիւրիկի՝ անչ: Ուղեւորը կը ջրանմար կամարին վրայ, եւ կը գրէ. Guzelarmak (այսպէս գրուած) լայն ու խորունկ զննող ամբողջ քաղաքն կ'անցնի, եւ գետի յոյճէն կ'անցնող ամենաեղեցիկ կամրէն մը ջր կարելի է անանել: Ծանօթ. հինգ մեծ կամարներ ունի՝ ամբարն ալ կոչմանը քարաբով, եւ շինուածք մըն է՝ որ իբր ձեւաարկոյն ինչպիսութիւնը կը ցուցնէ:

[Ուղեգրութեան Ա Վասին վերջը գրուած են հետազոտուած երբամասերուն քարտեանները, ուր ամբողջուած են հետախուզութեանց արգիւնդները, կարմրանիջ նշանակելով ուղեւորաց բռնած ձամբան, հնուձեւ տեղիքը եւ յատկապէս նշանցուած հին բնակավայրերը: Ցարխասիկեան կը պարունակին այս բաժինները՝ Ա. Չորսմի հարուսային եւ արեւելեան կողմերը (Չորսմի Եւրայիտուեուրա եւ Չորսմի Կարիսա) — Բ. Հաիւրեչեյէ Ամսորա. — Գ. Միհրապատակերուն (Միթրիաւաիտ) մինչեւ Չեչա եւ Սերաստոպոլիս (Միհրապատակերա, Եգիւս, Վերինուպոլիս մինչեւ Սերմուսա եւ Սերաստոպոլիս, եւ իէսհէ-Եղիւրամիս-Չեչա.) Գ. Սերաստոպոլսն (Սերաստոպոլիս) — Ե. Նիքարտ (Նեոկեսարիա) մինչեւ Կամանս եւ Գաղմման (Թոնիաթ.) — Չ. Գաղմմանիտիս գաւառ մինչեւ Գաղիւրա կամ Իրորա (Կաշ-Օզմի՝ Թոնիաթ է մինչեւ Թոնիաւ.) — Է. Նեոկեսարիայէ մինչեւ Լապատրիա եւ Պիգա. — Ը. Սունիսայէ Խաւսա (Լաւոցիկէ, եւն.) — Ը. Խաւսայէ մինչեւ Աղևու գետ (Թերմա, Սագիւղտն, Փազիման կամ Նեոկալիփոպոլիս-Անդրապա.) — Զարտեաներո ինականպէս կը պարունակին արդի բնակավայրերն ալ, գետոց եւ լեռանց ուղղութիւնք: եւ անկի ճշգրտուած են քան ծանօթ միւս քարտեանները: — Ծ. Թ..]

է. Յ. Տ.

ՎԻՐԸ

Մ Ա Յ Ե Ն Ա Ռ Ս Ս Ա Կ Ա Ն

M. MAXUDIANY (Մնարու Վրդ. Մարտիկանց) (Le parler arménien d'Akn (quartier bas). Paris 1912.

Բախտաւոր է Աննայ բարբառը: Բացի մանր բնագիրներէ, որ այս բարբառով հրատարակուած են, երեք բաւական ընդարձակ գործեր կը գտալին անոր ուսումնասիրութեամբ, Աւաջիւր Գ. շանիկեան «Հնութիւնք Աննայ» ն էր, երկրորդը Մ. Ս. Գարբիէլեանի «Աննայ գաւառաբարբառը», որ Հանդէս Ամսօրեայի մէջ կը հրատարակուի 1908էն ի վեր, եւ վերջապէս նոր հայագէտի մը այս անդրանիկ աշխատութիւնը:

Մնարու վրդ. Մարտիկան, միաբան Ս. Էլմիաննի, ընկի ակնցի, բայց մեծցած Պոլսոյ մէջ, ծանօթ էր արդէն քանի մը գրական հասարակներու թարգմանութեամբ (պարսկերէնէ, գերմաներէնէ, յունարէնէ եւ ռուսերէնէ): Վերջերս իբր մասնագիտութիւն ընտրեց լեզուաբանութիւնը, որու ուսումնասիրութեան

Համար անցաւ Գերմանիա եւ Ֆրանսա: Պարիսի մէջ աշակերտեց Բարձրագոյն Ուսմանց վարժարանին եւ պարպոցեալ յառաջագոյն Հայագէտ Մէլլէի բով: Աւերգրեալ աշխատութիւնը իր սարսական շարարութիւնն է, որով Հեղինակը արժանացած է սոքթորական տիտղոսին:

Այս գրքով Հեղինակը կ'ուսումնասիրէ Ակնայ բարբառը, յատկապէս Ակնայ վարի թաղի գաւառակները, առանց մոռնալու սակայն շատ անգամ Համեմատութեան առնուլ նաեւ Ակնայ վերի թաղի, ինչպէս եւ մտակոյ Ապուս չէիս, Կամարկապ, Միճք, Անք եւ Ըռզու գիւղերու գաւառակները, որով կ'ունայք ըսել թէ գրուածքը Ակնայ մերձողական բարբառին ուսումնասիրութիւնն է:

Ուսումնասիրութիւնը Հնաեւած է այն մեթոսին, որ լեզուաբանական դիտութեան մէջ վերջին ընդունումն ու կատարելագոյնն է: Աիճակագրական Համառօտ տեղեկութիւններէ յետոյ, կը տրուի բարբառին Չայնարանութիւնը՝ մանրամասն կերպով (էջ 12—63) եւ յետոյ Չեւարանութիւնը՝ նոյնպէս ընդարձակ (էջ 64—102): Ասոր կը յաջորդէ Ակնայ բարբառին փոխառեալ (Թուրքերէնէ) բառերուն ցանկը, որ կը բունէ գրքին 107—137 էջերը: Փոփոքրելի եր որ Հեղինակը տար նաեւ քանի մը բնագիր՝ իբրեւ նմոյշ նոյն բարբառէն, գիտական ստուգաբանութեամբ: Մինչեւ Հիմայ Տրատարկուած բնագիրները այնպիսի անգիտակ մարդոց ձեռքով պատրաստուած են, որ կարող չեն բնաւ վստահութիւն ներշնչել: Եւ ասիկա կրկնապէս փոփոքրելի կ'ընէր քանի մը այնպիսի բնագիրներու Տրատարկութիւնը, որ միանգամայն գաղափար պիտի ամբ բարբառին շարագատութեան ու Համեմայնութեան մասին:

Ստորեւ կը դնեմ իմ քանի մը նկատողութիւններս ու լրացումներս:

Էջ 43. Ակն, ինչի բառը Համեմատուած է գրք. ընչեւ "Տորուտ" բառին Հետ, ինչի՞ որ ուրիշ գաւառակներու մէջ ալ կայ ինչի կամ է՛նչ ձեւով (Ախալցխա. Ախալքալաք, Կարին, Ոզնի, Ան) եւ աւելի ձեւափոխուելով դարձած է է՛նի (Թաւրիզ, Խոյ), բնապէս կը նշանակէ "ինչպէս", որ, ինչի՞ ե՛՛րջուոյցի: Էնչի՞ ուսի՞նք—սէնքի է: Էնչի՞ ուսի՞նք երկուստեւ է միայն "ինչքան, որչափ": Ուստի չեմ կարծեր որ ընչեւ բառին Հետ կապ ունենայ. այլ ծագած է է՛նչ յեր բառէն Հիմա. միջին Հայերէնի այս ջեր, այ ջեր եւն գարձուածները:

Էջ 65. Աճուրի թէ արեւմտեան գրական լեզուին մէջ հաւ, հաւի, հաւիչ, հաւիչու հոլովումը Պոլսոյ գրագէտներու մէկ նորոգումութիւնն է: Ըսել կ'ուզէ թէ իրապէս գոյութիւն չունեցող հնարովի բան է: Այսպէս կարծած են նաեւ Ռուսահայերը, որոնք մեր "եկեղեցիի, գինիի", եւն հոլովումները բունի կամ շինծու կը համարին: Բայց կը սխալին բոլորն ալ, որով Հնաեւ հաւ, հաւի, հաւիչ, հաւիչ եւ էնի, էնիչ, էնիչ եւն հոլովումը զուտ ժողովրդական է Պոլսոյ, ինչպէս նաեւ օր. Խրիթի բարբառին մէջ:

Էջ 102. Գանի մը բարբառներու մէջ երեւցած ման մանիկը՝ որ կը ծառայէ կազմելու անցեալ գերբայը, իմ Հայ բարբառագիտութեան մէջ (էջ 205) Համեմատեր էի յն. -թե՛սօս Համանիշ մասնիկին Հետ: Հեղինակը սխալ կը գտնէ այս մեկութիւնը եւ կը համարի ներքոյականի՝ հաւ մանիկը. սեղոնդ դրեմ հաւ: Կը կարծեմ թէ այս մեկութիւնը աւելի իրաւացի է: Եւ ստոր իբր ապացոյց կը յիշեմ ջուղայի բարբառին սահմանականի հաւ մանիկը. ինչ. գնահա՛ս "կերթամ", գնահա՛ս "կերթայի", որոնք ճշտիւ կը համեմատուին Ում Ճիւղի միւս բարբառներուն հետ: Բնա՛ս է՛ ձեւերուն Հետ. առաջինին մէջ հաւ, երկրորդին մէջ հաւ, երկուքն ալ ներքոյականի մասնիկներն են:

Փոխառեալ բառերու ցանկին Համար կ'երեւայ թէ Հեղինակը տեսած չէ իմ "Թուրքերէնէ փոխառեալ բառեր", այնպէս թիւնս, ուր հաւաքած եմ 4200 փոխառեալ բառ: Հ. Մաքսուտեան հաւաքած է հազարի շափ բառ, որուն Համար ինքն ալ (էջ 106) կ'ըսէ թէ մարողական չէ: Իմ աշխատութեանս համեմատութեամբ Հեղինակը աւելի ունենար թերեւս ուրիշ մոռցուած բառեր ալ յիշելու եւ քանի մը կատկածելի ստուգաբանութիւններն ուղղելու:

Հու կը նշանակեմ այս վերջինները:

Աի՛ի "ձարպիկ, համարձակ" (էջ 107) կապ շուրի տարբ. ձիգ "ազատ, կամ" ձիգ "ազնիւ. վհահան, բառերուն Հետ, այլ պարզապէս թրք. ձիգ, ժողովրդ. ձիգ, Պ. Աի՛ի: Համանիշն է:

Այսումէ՛ ձեւին դեմ (էջ 107) ի զուր կը սպասէ *ayaş alti. Թուրքերէնի օրէնքով զ վերնաձայնէ երբ յաջորդ ձայնաւորի մը հետ միանայ, կը գաւառայ յ. օր. aldoq, բայց aldo-թոմ. այսպէս ալ ayaq, բայց aya-թալի.

Աւսի՛ "ամբողջ" (էջ 108) թրք. ձիգ "բանակ, բազմութիւն, խումբ", բառն է. Պ. Խոյ ձի

տարիքի. Կոր-Կաթիղեանի մէջ ճիշտ նոյն իմաստով կը գործածուի. օր. Խոռ-դաղ, Խոպաղ, աւլ անաւորեղ հոս էին:

Իսկի էնիկ Թուրքերենի մէջ կը նշանակէ «կին», չունի «բազմանդամ ընտանիք, նշանակութիւնը. Հ. Մարտոզեան շատ անգամ Հո. րոշեր թէ Թուրքերենի եւ Աֆնայ Տայոյ գործածած ձեւերի մէջ նշանակութեան տարբերութիւն կայ:

Պարս-Ն «ըրի գոլ» (113) կապ չունի թըր. Պարթ-ճի Տետ եւ փոխառեալ է քրդ. bārūs «կաթայ, սան, ձեւէն:

Պեպե-Ն (էջ 114) «սափրիչ» բառին շէմ յիշելու է մայր փոխառումն իտալ. barbieri.

Պերեւ «մի բանի» (էջ 114) կը կասկածի կցել թըր. bir քե «բիշ մը» բառին. բայց կասկած չկայ նոյնութեան. Պոյսոյ մէջ կը գործածուի նաեւ կիսովին թարգմանուած եւ մը ձեւով:

Պոսու «չեփո» (էջ 114) պր. borezen «փողատ» բառն է, որ Թուրքերենի մէջ այս իմաստն առած է:

Պերեւի «չղարչ» (էջ 114) կը կասկածի կցել թըր. bürünjüik Տոմարիչին. Աֆնայ ձեւը կը ցուցնէ բառին արմատը. Թուրքերենին վրայ jük նուազական մասնիկ է. պերեւի = պերիւի, Տոմար. Աֆնայ բարբառով ետքով-իւն կամ ետքով-իւն:

Փուր (էջ 115) «սփսե» չի կրնար ըլլալ Պր. pülād «պողպատ» փոխառեալ է Ֆրանս. plateau կամ իտալ. գաւառական նման ձեւէ մը. Պոյսոյ մէջ գործածական է փլաթ ձեւով:

dey gidi, dehi (էջ 116) ձեւեր չկան օսմաներէն լեզուի մէջ. պետի ըլլայ hey gidi, deyu, dey. գուցէ գաւառականն այսպէս ըլլայ:

def «դափ» (էջ 117) պր. > թըր. def ձեւն է եւ ոչ թէ արաբ. deff.

դե-Ն (տեւ) (էջ 117) թըր. ու-Ն (տեւ) ձեւն ըլլալու է:

Թողլու < արաբ. tabla (եւ ոչ Ֆրանս. table, որ չունի «մոխրաման, իմաստը): ասիէ տարբեր չէ Ռուս «կանցի գլխանոց», որ կը հասմանտէ իտալ. tabla ձեւի մը հետ (ձեռքիս տակ եղած իտալերէն բառ արանին մէջ այսպիսի բառ չգտայ): Թոֆ-ճ բառին շէմ դրած է արաբ. ٭٭٭ ٭٭٭ ٭٭٭ որ Արիֆեանի մէջ կը նշանակուի «բանի մը շուրջը գառնաւ» իսկ թըր. ٭٭٭

tuhaf (արաբ. tuhaf ընծաներ) ճիշտ համապատասխանն է:

Քերէ «մըքահայր» բառը՝ որով կը կոչեն քրդերը, հայ. գու. Իստուր (կրճատ Իստուր) բառն է, որ քրդերենի մէջ ալ մտած է: Չու «ժամանակ» սխալ է գնել թըր. ٭٭٭ «միշտ», ալլ պարզապէս թըր. ٭٭٭ «ժամանակ, տարիք», ասլա-Ն < արաբ. ٭٭٭ եւ ոչ թէ ասլ. ٭٭٭ «նիւ անել «եթաղարէլ» < արաբ. mamul «յուսաւ» եւ ոչ թէ ma'lum «յայտնի», Իսլամ «մանուկ» < արաբ. mazlum «հեղ, խնարհ» (ճիշտ ինչ. կը գործածենք Իսլամ բառը). ٭٭٭ «պեղ զանի» < արաբ. merhem Տոմարիչն է եւ ոչ արաբ. mulahhem «sarcoitque», ٭٭٭ «նուազ չէ» < իտալ. návolo եւ ոչ թըր. nâvîlân.

Խոսմը մը բառեր կը մնան իրրեւ ծագումն անստոյգ: Կը նշանակեմ այս բառերը՝ իրենց մեկնութեամբ, ինչիւ < արաբ. ٭٭٭ «հոգ», ٭٭٭ «ոսմ» ٭٭٭ «ոսմ». ٭٭٭ «անուան արձանագրութիւն, րեւոյթեան < պր. destxan «սփոսոյ» ٭٭٭ «գոթն» < թըր. göden «պալարաղէ», Խոռ-դ < թըր. qûbâd «կոպր», ٭٭٭ «արաբ. şila «կցորգութիւն» (٭٭٭ «սահ» էլէտ, գու. ٭٭٭ էլէտ < Տայրենիք գառնաւ), ٭٭٭ «արաբ. ٭٭٭ «սարհանգալ», ٭٭٭ «յիւ» < յու. ٭٭٭ «կաթասոյ», ٭٭٭ «պր. zihâr «չիւշ», որ շատ սովորական է միջնադարեան տաղասացներու քով՝ շինար ձեւով. ٭٭٭ «իւլ», ٭٭٭ «իւլ», ٭٭٭ «իւլ», ٭٭٭ «իւլ», ٭٭٭ «իւլ» (Իւլ-իւլ), ٭٭٭ «իւլ» (Իւլ-իւլ), ٭٭٭ «իւլ» (Իւլ-իւլ), ٭٭٭ «իւլ» (Իւլ-իւլ), ٭٭٭ «իւլ» (Իւլ-իւլ) բառերուն մեկնութիւնը տես իմ «Թուրք. փոխառեալ բառեր»:

Քանի մը բառերու մեկնութեան մէջ կը գրուին ոչ ճիշտ համապատասխան ձեւերը. օր. ٭٭٭ ձեւէն ձեւն շէմ դրած է արաբ. zenjebil, բայց պէտք է յիշել նաեւ zenjefil, որպէս զի հասմանադը չկարծէ թէ արաբ. b Աֆնայ բարբառին մէջ կը գառնայ ٭, այսպէս ուղղել նաեւ ٭٭٭ < պր. sâlyân, ٭٭٭ «իւլ» < թըր. sandalya, ٭٭٭ «իւլ» < թըր. xorož, ٭٭٭ «իւլ» < թըր. yarpâθ.

Շերչ Տայրենի է եւ պէտք չկայ իրը նոր փոխառութիւն պր. թըր. ٭٭٭ բառին կցելու:

Քանի մը բառերու մեկնութեան մէջ՝ դրուած է փոխառու ձեւին միայն առաջին նշանակութիւնը, որ համապատասխան չէ Աֆնայ փոխառեալ ձեւին նշանակութեան. օր. ٭٭٭ «բաւական, ճիշտ չափը», ձեւին շէմ դրած է արաբ. qarâr «որոշում», սահման». Ընթերցողը պիտի կարծէ որ առաջինն նշանակութիւնը

Հայոց մէջ ձեւացած է. բայց արարերէն բառը օսմաներէնի մէջ ալ առած է նոյն իմաստը. Հմմտ. ծանօթ առածը՝ պէ՛նէ եւրոպ, ինչ էրուր, ինչ էրուր — Հայ. մէջը լաւ է, երկուքը բաւ է, երեքը ցաւ է (օղիին համար բուսած): Այսպէս են նաեւ ինչ-ինչ, իւր-իւր, իւր-իւր, հէիմ, պուլնէ եւն:

Այս բոլոր նկատած կէտերս երկրորդական բաներ են եւ բուն գրքին հետ կապ գրեթէ չունին: Ամբողջութիւնը ի նկատի առնելով, պիտի ըսենք թէ գործը շատ խղճամոյս կերպով կազմուած է եւ ինչպէս կը գրէր ինչ Եւէլլէ՝ «Ճշմարտ գիտնականի մը վայել աշխատութիւն է», նրանի՛ թէ մեր միւս Հայ բարբառներն ալ պարսկի արժանաւոր ձեռքերու ուսումնասիրութեան արժանանային:

Նոր-Նախիջնաւ, 27 Փետրուար 1912:

ՀՐԱՅԸ Ե ԸՍՏՈՒՆԸ

Մ Ս Տ Ե Ն Ա Վ Ի Ց Ա Վ Ա Ն

ՅՈՒՆԵՎ ԵՐԻՐԳՈՎՈՒՆ-ՀՐԵԿՆՎՈՒՆ ՀՐԸ-ՏՐՈՎՈՒԹԵՆՆԵՑ 1896—1910

(Շ-բ-ւ-ւ-[-բ-ի-ւ-])

*569. Clinch B. J. — The christians under Turkish rule: Amer. catholic Quart. Rev. 21, p 399-409. Philadelphia 1896.

570. Collas L. — ՏՆ՝ Driault E.

571. Collection des chants arméniens, français et allemands. Cahier I. Collège des P. P. Mechitharistes de Vienne [à Pancaldij Constantinople 1896. 8°, p. 31.

572. Collection Kelekian. — Etoffes et tapis d'Orient de Venise. Notice de M. Jules Guiffrey; 100 planches reproduisant les pièces les plus remarquables de cette collection, décrites et classées par M. Gaston Migeon. Paris 1908. 1°, Éditeur Emil Lévy.

[Բնագր. «Հ. Ա., 1908, էջ 128 (Հ. Ն. Ա.): — «Բիւզանդիկ», 1908, Թ. 3582; — «Բագր», 1908, էջ 522 (Հ. Ն. Անդրիկանս):]

*573. Collignon Maxime. — Notes d'un voyage en Asie-Mineure. Paris, Firmin-Didot et Co., 1897. 8°, p. VIII+101.

574. Colin F. — ՏՆ՝ Nalbandian-Inga.

575. Comitas Archimandrite. — Mélodies Kurdes. Recueillies par —. ՏՆ՝ Հայերէն զոց մէջ գոմիտաս Վարդապետ են:

576. — — տՆ՝ Komitas Wardapet.

*577. Conder C. R. — The Hittites and hevi language. Edinburgh, Blackwood & Sons, 1898. 8°, p. 312. K. 1— 16 Facs. 7 s. 6 d.

[Բնագր. Independent L. p. 776. — Lazac's Or. List. IX (1898), p. 149. — GGA I (1899), p. 63—6 (C. Brockelmann). — Am. J. of th. III (1899), p. 639f. (J. M. Notion. — Notion (N. J.) LXVIII (1899), p. 134. — New World VIII (1899), p. 164—7 (N. Schmidt). — Rev. de l'hist. des rel. XXXVIII (1899), p. 369—72 (G. Maspéro). — Ae. LIV (1898), p. 240f. — Ath. aug. 27 (1898), p. 2851. — Literatur 3 (1898), p. 270f.]

*578. — — The latin Kingdom of Jerusalem, 1099 to 1291. Publish by the comitée of the Palest, exploration fund. Nr. 22. London, 1897. 8°, VIII, p. 443. [Բնագր. Biblia 10, p. 233—5.]

*579. Cons E. — Armenian Exiles in Cyprus: Contemporary Rev. LXX, p. 888—95. Lond. 1896.

580. Le Conseil fédéral et les Arméniens: Gazette de Lausanne 100 (1897), Nr. 53.

*581. Constantinopel und kein Ende [Die armenische Frage]: Historisoh-polit. Blätt. f. d. Kathol. Deutsch. 118 (1897), p. 526—35.

*582. The Constantinople Massacre: Contemporary Rev. 70, p. 457—65. Lond. 1896.

*583. Contenson Ludovic de — Les Arméniens du Caucase: Le Correspondant 221 (1907), p. 543—57.

*584. — — Chrétiens et Musulmans. Voyages et études. Avec une lettre de préface de Jules Lemaitre. Paris, Plon et Nomit 1901. XV, p. 280, K. 2.—

[Բնագր. Pro Arm. 1901, p. 99—100 (Jean Lonquet). — L'Arménie 1901, Nr. 152. — Rev. crit. 1901, 26, p. 501 (C. T.). — Bull. er. 24, p. 401—3 (L. de Laeger).]

585. — — The Movement for Armenian emancipation. Armenia (Bost.) I (1905), Nr. 7, p. 6—15.

*586. — — La Turquie d'Asie. Ses divisions — ses nationalités: Correspondant 134, p. 1035—62.

587. Contes Arméniens. Traduits de l'Arménien moderne par Frédéric Macler. Paris. Ernest Leroux 1905 p. 194, Fr. 5.—. Coll. de contes et chansons populaires. Tome XXIX.

[Բնագր. Rev. de l'hist. des rel. 52 (1905), p. 341—3 (P. A.). — Globos 88 (1905), p. 886. — Moyen-âge 19 (1906), p. 840f. (G. Huet). — Mitt. Anthr. Ges. W. 36 (1906), p. 186 (v. Andrian). — ZVVK 16, (1906), p. 243 f. (V. Chauvin). — Անաշիտ 1905, Թ. 12.]

*588. — — Traduits de l'arménien moderne par Frédéric Macler: Rev. des traditions popul. 18 (1904), p. 387—348, 506—616; 19 (1904), p. 29—30, 184—6. — Revue Chrétienne 1904, p. 377—379: ՏՆ՝ այս մասին տեղեկութիւնը նախորդ գրքը՝ էջ 181—184.

[Բնագր. L'Arménie 1905, Nr. 207.]

589. Contes et chants arméniens. Recueillis, transcrits et traduits par Djelali. Avec Préface et note explicative par Paul Passy. I. Fasc. Paris, Soc. des Traités, 1899. 8°, p. 12. Fr. — 50.

[Բնագր. «Բուսուս», 1899, էջ 175.]